

ASSESSMENT OF ASYLUM REFUGEE RIGHT IN TURKEY UNDER THE BASIC PRINCIPLES OF ISLAMIC LAW

İSLÂM HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE SURİYELİ
MÜLTECİLERİN TÜRKİYE'DEKİ İLTİCA HAKKININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Recep ÖZDEMİR¹

Abstract

Since the outset of the conflict in March 2011, increasing number of refugees from Syria has sought asylum in Turkey. From the outset of the conflict, The Republic of Turkey, with its historical, cultural and neighborhood ties, followed an open door policy to refugees. Turkey has been the most generous country in providing all type of humanitarian aid to Syrian citizens affected by this tragedy whether under temporary protection in Turkey or inside Syrian borders. In this study we provide information about the legal status and registration status of the Syrian refugees in the context of Islamic law. Right of asylum is located in the texts quran and the hadith. Right of asylum is discussed as a basic human right in the Islamic law. Migration that happened in the history of Islam, forms the historical background of the asylum.

Keywords: Asylum, Islamic Law, Refugee, Right.

Özet

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye vatandaşı Türkiye'ye sığınmacı olarak gelmektedir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti iç karışıklıklardan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir. Türkiye, gerek sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli illerde, gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim yerlerinde bu trajediden etkilenen Suriye vatandaşlarına insani yardım sağlamada en cömert davranan ülke olmuştur. Bu çalışmada İslâm hukuku bağlamında Suriyeli mültecilerin hukukî durumu ve kayıt durumu hakkında bilgi verilecektir. İltica hakkı Kur'an ve hadis metinlerinde yer almaktadır. İltica hakkı İslâm hukukunda temel bir insan hakkı olarak ele alınmaktadır. İslâm tarihinde gerçekleşen Hicret ise ilticanın tarihi arka planını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İltica, İslâm Hukuku, Mülteci, Hak.

¹ Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, celoglu23@gmail.com.

GİRİŞ

İnsan doğuştan bir takım haklarla mücehhez olarak doğar. İnsanın yaşamı için gerekli olan haklar sadece bir insan olması hasebiyle Allah tarafından insana verilen temel haklardır. Bu haklar olmaksızın insanın var olması, yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. İnsanın insan onur ve şerefine yaraşır şekilde varlığını sürdürmesini sağlayan temel hakların amacı, eşrefi mahlûkat olarak yaratılan ve Allah tarafından arzın halifesi tayin edilen insanın yaşamını idame etmesidir.² Bu bağlamda Suriye'de yaşanan savaş sebebiyle insan hakları ve insan haklarının bir bölümünü oluşturan sığınma hakkı gündeme gelmiş; bu konuda gerek fert gerek kamu düzeyinde birtakım faaliyetlerde bulunulmuştur. Türkiye'nin dört bir yanına dağılan Suriyeli mültecilere yönelik olumlu bir bakış açısının oluşması için hem insan temel hak ve hürriyetleri arasında yer alan iltica hakkının genel hukuk düşüncesi çerçevesinde ele alınması hem de İslamiyet'in zaman ve zemin farkı gözetmeden ele aldığı İslam kardeşliği şuurunun canlı tutulması önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı diğer hukuk sistemleri tarafından hukukî ve politik bir hak; fakat İslâm hukukunda tabii bir hak olarak ele alınan iltica hakkını, Suriyeli mültecilerin iltica hakkı bağlamında değerlendirmek ve bir sonuca ulaşmaktır.

Tarihi Süreç

İnsanlık tarihinin çok eski dönemlerinden bu yana iltica olgusunun var olduğu bilinen bir husustur. Tarihin çeşitli dönemlerinde insanlar dinleri, ırkları ve sosyal statüleri sebebiyle baskıya maruz kalmış, daha güvenli bir hayat yaşamak için ülkelerini terk etmiş, başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Tarihin çeşitli dönemlerinde rastlanan iltica olgusu, insanlık tarihiyle yaşit bir olgudur. Genel olarak sığınma olgusunun ortaya çıkışı, ilkçağa kadar götürülmektedir. Bu bağlamda bir Hitit kralının, bir ülke ile yapmış olduğu anlaşmada taraf devletten kendi ülkesine gelecek bir mültecinin geri gönderilmeyeceğini ifade etmesi³, Roma'da sığıntı (clientes) adlandırmasının özgür fakat vatandaşlık haklarına sahip olmayan yoksul kişiler için kullanıldığı ve sığınma hakkının bu kişilerin zengin ve güçlü kimselerin himayesine girmesi olarak tanımlandığı⁴; Azteklerin "Eğer bir esir kendi sahibinden kaçır ve korunmak için size gelirse, onu geri göndermeyin, o sizin yerlerinizden birinde yaşayabilir ve siz ona kötü ve kaba davranmayın" şeklinde bir ilkeye sahip oldukları ve Roma imparatoru Jüstinyen'in, "ciddi suçlarla suçlanmayan kişilere" sığınma hakkı tanıdığı aktarılan tarihi örneklerdendir.⁵ Yine bu bağlamda 16. yüzyılda uluslararası kamu hukuku üzerine yazdığı eserinde Grotius, ülkesinden kovulan ve koruma isteyen yabancıların kalıcı olarak yerleşmelerinin reddedilmemesi gereğinden bahsetmesi iltica olgusunun tarihine ışık tutan bir örnek kabilindedir.⁶

İltica hakkının düzenli siyasi yaşamın başlangıcından bu yana kutsal bir tarihi vardır. İltica hakkı, insanları "kontrolleri dışındaki koşullardan ötürü yasadışı olmaya zorlandıkları durumlardan" korumaktadır.⁷ Eski dönemlerde güvenli bir yere iltica etmek isteyenlerin uğrak yeri daha çok mabetlerdi. Eski Yunan medeniyetinde mabetler, Yahudi ve Hıristiyanlığın hâkim olduğu yerlerde havra ve kiliseler, kurban kesim yerleri birer sığınak konumundaydı. Eski Ahid'te yanlışlıkla adam öldüren ve suç işleyenlerin sığınabileceği güvenli şehirlerden bahsedilmektedir.⁸

² İsrâ, 17/70.

³ Tefvik Odman, **Mülteci Hukuku**, İmaj Yay., Ankara 1995, s. 6.

⁴ Alaaddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara 1982, s. 263.

⁵ Odman, s. 7-8.

⁶ Dirk Vanheule, "The Principle of Non-Refoulement in the 1951 Geneva Refugee Convention", Brno, **Masaryk University Faculty of Law Press**, 1999, Sayı: 7, s.2.

⁷ Hannah Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları/2, Emperyalizm**, çev. B. S. Şener, İletişim Yay., İstanbul 1998, s. 276; Bülent Peker ve Mithat Sancar, **Mülteciler ve İltica Hakkı**, Ankara 2001, s. 3.

⁸ Tesniye, 19/ 1 -13 ; Sayılar, 35 /19-34; Yeşu, 20/ 2-9.

Benzer durum Kâbe için de geçerlidir. Kâbe'nin ve çevresinin "haram" ilan edilmesi bu özelliğinden dolayıdır. Hz. İbrâhim Mekke'nin güvenli bir belde olması için dua etmiştir.⁹ Kur'ân'da "Emîn (güvenli) beldeye andolsun ki"¹⁰ denilerek yemin edilen yer Mekke'dir. Kur'ân'da ayrıca Mescid-i Harâm'a girenin emniyet içinde olacağı belirtilir.¹¹ Hz. Peygamber (s.a.s.) Mekke'nin fethi sırasında Harem'i güvenli bölge ilan etmiştir.¹² Bu bölgede ister eti yensin isterse yenmesin her çeşit kara avı avlamak, avcıya göstermek ve yardımcı olmak, av hayvanlarına zarar vermek ihramlıya yasaktır.¹³

Ayetlerde, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) önceki dönemlerde de peygamberlerin ve onlara inanan insanların kâfirlerce hicret etmeye zorlandıklarından ve bunların inançları uğrunda yurtlarını bırakıp başka yerlere göç ettiklerinden bahsedilir.¹⁴ Hz. İbrâhim, kavminin kendisini ateşe atma teşebbüsünün ardından, "Doğrusu ben rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum" demiş¹⁵ ve önce Filistin'e, ardından Mısır'a göç edip daha sonra da Ken'ân diyarına yerleşmişti. Hz. İbrâhim'le beraber Filistin'e kadar bu hicrete katılan Hz. Lût, peygamberlik görevini yaparken kâfirlerin azgınlık ve ahlâksızlıkları karşısında Allah'tan aldığı emirle bir gece vakti inananlarla birlikte yurdundan çıkmış, gitmesi istenilen yere gitmişti.¹⁶ Hz. Şuayb'a kavminin ileri gelenleri, "Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden çıkaracağız yahut dinimize döneceksiniz"¹⁷ demişler onu ve müminleri hicrete zorlamışlardı. Hz. Mûsâ, Allah'ın emriyle geceleyin Mısır'dan yola çıkardığı İsrâiloğulları'nı göç ettirmeyi başarmış, peşlerine düşen Firavun ve ordusu ise denizde boğulmuştu.¹⁸

Mekke Müslümanların üzerindeki baskıların zulüm boyutuna ulaştığı bir zamanda başta Habeşistan'a sığınmış olmaları, sonrasında ise Medine'ye hicret etmeleri, İslâm tarihinde çok önemli ve hayati bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Kureyş müşrikleri kendi kabilelerinden iman edenleri dinlerinden döndürmek için hapsedince ve işkence edince Hz. Peygamber (s.a.s.) önce Habeşistan'a hicret izni vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Allah bir çıkış ve kurtuluş yolu açıncaya kadar Müslümanların orada ikamet etmesini emretti.¹⁹ Daha sonraları ise Mekke müşriklerin zulüm ve işkenceleri katlanarak artınca Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Medine'ye umumî hicret izni verildi.²⁰ Aynı şekilde İspanya'dan kaçan Musevîlere Osmanlı devletinin iltica hakkı tanımış olması, İslâm tarihinde hicret ilgili önemli tarihî bir olay örneğini teşkil etmektedir.²¹

Eski dönemlerde kutsal mekânlar sığınma merkezi olma görevini icra etmesine karşın modern ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte sığınma hakkı devletin yetkileri ve sorumlulukları arasında sayılmaya başlanmıştır. Yirminci yüzyılda meydana gelen geniş alanları kapsayan büyük savaşlar, ihtilaller, bağımsızlık mücadeleleri ve bunlara bağlı olarak ulus devlet modeline geçişler, çok büyük insan kitlelerini mülteci durumuna düşürmüştür. Dünya genelindeki toplam sığınmacı sayısı 2012 yılı sonu itibarıyla 45,2 milyon olarak kaydedilmiştir. Yalnızca 2012 yılında 7,6 milyon insan ülkesini terk ederek başka ülkelerde yaşamak zorunda kalmıştır. Dünya genelindeki

⁹ Bakara 2/126.

¹⁰ Tin 95/3.

¹¹ Âl-i İmrân 3/97.

¹² Nesâi, Ahmed b. Şu'ayb el-Hurasânî, **Sünenu'n-Nesâi**, Thk. Halil b. Me'mûn Şeyhâ, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2007, Tahrim 14.

¹³ Mâide 5/95-96.

¹⁴ Ahmet Önkâl, "Hicret", **DİA**, cilt: 17; s. 458

¹⁵ el-Ankebût 29/26.

¹⁶ Hüd 11/80-81; el-Hicr 15/65.

¹⁷ el-A'râf 7/88.

¹⁸ Yunus 10/90; Tâhâ 20/77-78; eş-Şuarâ 26/52-67.

¹⁹ Mustafa Asım Köksal, **İslâm Tarihi I-VIII**, Işık Yay., İstanbul, 2007, I, s. 363.

²⁰ Köksal, I, s. 625-626.

²¹ Stanford J. Shaw, **The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic**, London, 1991, s. 25.

sığınmacıların yüzde 55'ini Afganistan, Somali, Irak, Suriye ve Sudan gibi iç savaş ve çatışma yaşanan beş ülkeden kaçanlar oluşturmaktadır.²²

1. Genel Olarak İltica Hakkı

"İltica hakkı", hukuk sistemleri tarafından geç bir dönemde tanımlanmış, ilk başta sadece kapsamı ve şartları konusunda düzenleme yapılan bir hak çeşididir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. maddesinde, "*Herkes zulüm karşısında başka ülkelere sığınmak ve burada sığınmacı muamelesi görmek hakkına sahiptir.*" denilmek suretiyle iltica hakkının bir insan hakkı olduğu ifade edilmiştir.

Sığınma hakkı, "bir devletin, uyuğunda bulunduğu veya ikamet ettiği devletin ülkesindeki çeşitli baskılardan kaçan kişilerin kendi ülkesine girmesine ve ülkesinde kalmasına izin verme hakkı"²³ şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre iltica hakkı tanıyan bir devlet, vatandaşı olmayan, ancak belli sebeplerle zulme uğrayan kişileri ülkesine alarak bu kişileri vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri devlete karşı korumaktadır.

İltica hakkına sahip olan mülteci ise "*yaşadığı ülkede yaşam güvenliği olmayan, ırksal, etnik, dinsel, siyasal, cinsel ayrımcılık ya da bulunduğu bölgedeki savaş veya çatışmalar nedeniyle ülkesini terk etmek ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan insan*" diye tanımlanmaktadır.²⁴

İltica hakkının ilke düzeyinde ilk defa yer verildiği "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" uluslararası hukuk anlamında bir sözleşme olmadığından, tanımladığı haklar konusunda takip, denetim ve yaptırım mekanizmalarına sahip değildir. Bundan dolayı, "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer verilen haklar için ayrı ve özel sözleşmelerin düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de 26 ülkenin temsilcisi tarafından kabul edilen "Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme" tarihte ilk kez bir mülteci tanımı yapmakta, haklar ve standartlarının çağdaş bir listesini sunmakta ve mülteci iadesinin limitleri ile geleneksel hukukta bulunan "geri göndermeme" (non-refoulement) ilkesini sözleşme hükmü altına almaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan büyük çaplı sığınma sorunlarının giderilmesi için yapılan "1951 BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" de iltica hakkı tanımlanmış; kimlerin mülteci olacağına ilişkin bazı ifadelere yer verilmiştir. Bu sözleşme günümüz iltica / mülteci hukukunun temel belgesi ve dayanağı kabul edilmektedir.²⁵

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. maddesinde temel bir insan hakkı olarak sayılan "iltica hakkı" bu düzenlemeyle daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve doğrudan mültecinin tanımı yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre mülteci, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen ya da tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.²⁶

²² <http://www.dw.de/m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1nda-yine-rekor/a-16893757>.

²³ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitapevi, Ankara 2015, s. 210-211.

²⁴ Yeliz Şanlı, **Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004, s. 63.

²⁵ Tohav Göç Analiz Raporu, Yayına Hazırlayan: Reyhan Toplu, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2014, s. 10.

²⁶ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Md. 1/2f.

“Bu sözleşmeye çok sayıda devlet taraftır. Sözleşmede belirlenen durumların ortaya çıkması halinde taraf devletler ilgili kişilere mülteci statüsü tanımak zorundadırlar; sözleşmeye taraf devletlerin iltica hakkı tanıyıp tanınmama konusundaki takdir hakkı ortadan kalkmıştır. 1951 Sözleşmesi'nin 1967 tarihli Ek Protokolü ile mülteci olabilecek kişilerin kapsamı coğrafi ve zamansal sınırlamalar kaldırılarak genişletilmiştir. Esasen sığınma hakkı, bir yabancıyı ülkesine girdiği devletten koruma isteyebileceği anlamına gelmemektedir. Günümüzde birçok anayasada siyasi nedenlerden dolayı zulme uğrayanlara açıkça iltica hakkı tanınmıştır; ancak iltica hakkının bir hukuk genel ilkesi olarak kabul edildiği ve Uluslararası Hukukun bir parçası haline geldiği söylenemez.”²⁷

Sözleşmenin ilk taraf devletlerinden olan Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Onay Kanununda bu konudaki deklarasyonunu açıklamış ve başlangıçtaki ibareyi “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini “coğrafi sınırlama” ile kabul etmiştir.

2. İslâm Hukukunda “İltica Hakkı”

İslâm hukukunda doğrudan sığınma hakkının tanımı yapılmamaktadır. Fakat sığınma hakkının temel bir insan hakkı olduğu bazı ayetlerden anlaşılmaktadır.²⁸ Sığınma hakkı İslâm hukukunun temel kaynağı olan Kur’ân’da yer aldığı için bu hakkın evrensel ve değişmez bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.²⁹ İslâm hukuku bu hak çeşidine çok erken bir dönemde yer verdiği için gelişmelere bağlı olarak sığınma hakkını yirminci yüzyılda tanıyan ve ona göre düzenlemeler yapan diğer hukuk sistemlerine göre ileri bir seviyeyi temsil etmektedir.

İslâm hukukuna göre zulme, haksızlığa ve baskıya maruz kalan kimselerin hürriyet ve güven içinde yaşayacakları bir yere göçmeleri, oraya yerleşmeleri hem hakları hem sorumluluklarıdır.³⁰ Bu hususta Allah şöyle buyuruyor: “Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: ‘Ne işte idiniz!’ dediler. Bunlar: ‘Biz yeryüzünde çaresizdik’ diye cevap verdiler. Melekler de: Allah’ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya! dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.”³¹

Ayete göre birtakım sebeplerden dolayı zulme maruz kalıp kendilerine haksızlık edenler sorguya çekilmekte, göç etmemeleri sebebiyle çaresizliğe düşmeleri mazeret olarak kabul edilmemektedir. Ayette haksızlığa maruz kalma sebebiyle hicret etmek, uhrevî bir sorumluluk olarak ifade edilmektedir. Bahane ileri sürüp hicret etmeyenler şiddetli bir azapla tehdit edilmektedir. Dolayısıyla şartlar oluştuğu takdirde güvenli bir yere iltica etmenin zorunlu olduğu ayetten açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim başka bir ayette bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: “İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur.”³²

Zulme ve haksızlığa uğrama sebebiyle iltica etmek ferdi bir sorumluluktur. Fakat bu sorumluluk çift yönlüdür. Fertler tek tek hicret etmek zorunda olduğu gibi hicret edenlere yardım etmek, onlara kucak açmak da hem fertlerin hem de devletin ve

²⁷ Deniz Kızılsümer Özer, “Denizden Gelen Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, İzmir, 2007, Cilt 3, No:10 s. 75-95, s. 76.

²⁸ Nisa, 4/97; Enfal, 8/72.

²⁹ Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdîrrahman b. Fadl b. Behrâm Dârimî, **Müsnedü'd-Dârimî**, Riyad, 2000, “Siyer”, 70; Nesâî, **Sünenu'n-Nesâî**, “Bey'at”, 15.

³⁰ Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku I-III**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012, I, s. 179.

³¹ Nisa, 4/97.

³² Enfal, 8/72.

toplumun sorumluluğudur.³³ Mültecileri barındırıp, onların ihtiyaçlarını karşılamanın bir sorumluluk olduğu Kur'ân'da şu şekilde ifade edilmektedir:

“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır.”³⁴ “Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”³⁵

Ayetler her ne kadar Mekke'den Medine'ye göç eden muhacirlerin durumuyla ilgili olsa da ayetlerde günümüze bakan yönler vardır.³⁶ Zira hicret değişmeyen bir gerçek olduğu gibi Kur'ân'ın mesajı da umumîdir. Günümüz itibariyle yüzbinlerce Müslüman ülkelerinde meydan gelen savaş, baskı ve zulüm sebebiyle daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Hicret gerçeği değişmemiştir. Kendisine iltica edilenler ayetteki Ensar ruhunu yeniden canlandırması gerekir. Özellikle ülkemize sığınan, yerlerinden yurtlarından edilen Suriyeli mültecilerin içten gelen bir sevgiyle sevilmesi, onlara yapılan iyilikten rahatsızlık duyulmaması gerekir. Bu hem fertlerin hem de toplumun/devletin uhrevî sorumluluğudur. Nitekim başka bir ayette iltica edenlerin ihtiyaçlarının karşılanması toplumsal bir görev olduğu; muhacirlerin ihtiyaçlarının karşılanması için bir fonun oluşturulması gerektiği anlaşılmaktadır. İlgili ayette Allah şöyle buyuruyor:

“Allah'ın verdiği bu ganimet malları bilhassa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden muhacir fakirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır.”³⁷

Kur'ân'da iltica olgusu, bir Müslümanın can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla diğer bir Müslümana sığınması anlamına gelen “hicret” kavramı bağlamında ele alınmıştır. Çeşitli sebeplerle yaşadığı yerde can ve mal güvenliğini yitirmiş olan Müslümanların daha güvenli bir yere hicret etmesi hem hakları hem de sorumluluklarıdır. Diğer yandan kendilerine hicret edilen Müslümanların da hicret edenlere kucak açması ve onları barındırması uhrevî bir sorumluluktur.

A. Emân Vermek

İltica etmek, diğer bir ifadeyle çeşitli nedenlerden dolayı daha güvenilir bir yere hicret etmek ayetlerden anlaşılmaktadır. Yine ayetlerden hicret edenlerin kabul edilmesinin uhrevî ve ahlaki bir sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır.³⁸ İslâm hukukunda iltica olgusu hukuki zeminde ise daha çok “emân verme” müessesesi bağlamında gündem geldiği görülür.³⁹ Fakat emân vermenin iltica olgusuyla bağlantısı olmasına karşın bu işlemin Müslümanlarla İslâm ülkesine sığınan başka dinden olanlar ya da dinsizle arasında olduğunu burada belirtmemiz gerekir. Bu işlem temelde İslâm ülkesine sığınmak isteyen yabancı mültecilerin (müstemen) hukuki durumunu düzenlemeye yöneliktir.

İslam'da mültecilere ilişkin öğretisi ve hükümlerin temel referansını oluşturan anahtar ifade Tevbe sûresinde yer almaktadır. Tevbe suresinde iltica hakkının hukukî durumu

³³ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, I, s. 179.

³⁴ Enfal, 8/72.

³⁵ Haşr, 59/9.

³⁶ Ahmet Arslan, “Hicret”, **DİA**, cilt: 17, s. 462-466.

³⁷ Haşr, 59/8.

³⁸ Haşr, 59/8; Enfal, 8/72.

³⁹ Şirbinî, Şemsüddin Muhammed el-Hatib, **Muğni'l-Muhtâc İlä Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1997, IV, s. 296.

şu şekilde yer almaktadır: "...müşriklerden (olsa bile) biri senden aman dilerse ona (derhâl) aman ver... Sonra onu kendisini güvende hissedeceği bir yere ulaştır..."⁴⁰ Bu ayetten açıkça şu anlaşılmaktadır: Emân, inancı, itikadı, kültürü ya da kökeni ne olursa olsun onu talep eden herkese -bu kişiler Müslümanlara karşı aktif bir savaş içerisinde olan, inanmayan düşman askerleri bile olsalar-geciktirilmeden verilmelidir. Buna göre emân dileyene emân vermek akit düzeyinde ele alınan bir işlemdir. Bu akdin taraflarını emân veren ile kendisine emân verilen kimse oluşturmaktadır.⁴¹ Ayrıntılarda bazı farklılıklar olmakla birlikte genel olarak kadın - erkek, hür - köle mükellef bulunan her Müslüman bu akde taraf olabilir. Zikredilen bu kimselerin verdiği emân geçerlidir.⁴² Akdin diğer tarafını oluşturan kendisine emân verilen kimse, kadın, erkek, gayri müslim, dinsiz, tek bir kişi ya da bir topluluk olabilir. Akitle kendisine emân verilen kimse hem kendisinin hem de yanında bulunan aile efradının can ve malı hukukî güvence altına almış olur. Emânla tesis edilen hukuki güvencenin sağlanması için, emân verilen kişide casusluk, sabotaj, kışkırtıcılık gibi zarar vermeye yönelik bir niyetin olmaması şarttır.⁴³

Emân akdinin konusu, emân verilen kimsenin güvenliğinin sağlanması; onun can ve malının İslâm devletinin sağladığı hukukî güvence altına alınmasıdır. Akdin emân verilen kimseyle birlikte nelerin ya da kimlerin kapsadığı hususu tartışmalıdır. Âlimlerden bir kısmı akdin konusunun tespitinde devlet başkanının iznini esas alırken diğer bir kısmı emân verilirken mutlak olarak yapıp yapılmamasını esas almışlardır. Emân veren kimsenin emânı, tabii olduğu İslâm ülkesinde veya tampon bölgede vermesi, emânın geçerlilik şartıdır.⁴⁴

Emân akdinin süresi konusunda ihtilaf vardır. Nevevî (ö. 676/1277) bu akdin süreli bir akit olduğunu belirttikten sonra akdin dört ayı geçmemesi gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁵ İbn Kudâme(ö. 620/1223) ise akdin uzun süreli ya da kısa süreli yapılabileceğini, yani bu akitte belli bir süre tahdidinin olmadığını ifade etmiştir.⁴⁶

Emân akdi taraflar için bazı hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Akitle emân veren Müslümanlar sığınma talep edenin can ve mal güvenliğini teminat altına alırken, kendisine emân verilen kimse de de zarar verici faaliyetlerde bulunmamayı ve Müslüman toplumunda kamu düzenini ihlâl etmemeyi kabul etmektedir.⁴⁷ "Günümüz toplumlarında milletlerarası örf ve âdetlerin değişmesi sebebiyle emân ve emannâmelerin yerini tamamen devlet kontrolünde olan pasaport, vize, ikamet izni gibi uygulamalar almıştır."⁴⁸

Emân akdi İslâm ülkesinde sığınma talep eden gayri müslim ya da dinsizlerle yapılan hukukî bir işlemdir. Bu akit, İslâm hukukunun Müslümanlar dışında kalan diğer insanların acil güvenlik ihtiyacını dikkate aldığını göstermektedir. Akit aynı zamanda İslâm ülkesine sığınan insanların hukuki statüsünü objektif ve hassas bir şekilde

⁴⁰ Tevbe, 9/6.

⁴¹ Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref, **Minhâcu't-Talibîn**, (1. Baskı), Dâru'l-Feyhâ, Dimeşk, 2013, s. 581; Vehve Zuhayli, "Emân" **DİA**, cilt: 11, s. 79.

⁴² İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, **Sünenü İbn Mâce**, Thk. Yusuf el-Hâc Ahmed, Mektebetu İbn Hacer, Şam 2004, "Diyât", 31; Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, **Sünenü Ebi Dâvud**, (1. Baskı), Mektebetu İbn Hazm, Dimeşk 2004, "Cihâd", 147.

⁴³ Kasânî, , Alau'd-Din Ebi Bekr b. Suû'd el-Hanefî, **Bedâiyu's-Sanâyi' fi Tertîbi's-Şerâi' I-VI**, Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 2010, VI, s. 107; Nevevî, **Minhac**, s. 581; Derdîr , Ebu'l-Berakât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, **Şerhu's-Sağîr alâ Akrebi'l-Mesâlik İlä Mezhebi'l-İmâm Mâlik I-IV**, Dâru'l-Mearif, Kahire, trs, II, s. 288; Zuhayli, s. 79-80.

⁴⁴ Nevevî, **Minhac**, s. 581; Zuhayli, "Emân", s. 79.

⁴⁵ Nevevî, **Minhac**, s. 581.

⁴⁶ İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebî Muhammed Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed, **el- Muğni I-XV**, (3. Baskı), Dâru'l Alemlü'l-Kutub, Riyad, 1997, IX, s. 244.

⁴⁷ Serahsî, Şemseddîn, **Kitâbu'l-Mebsût I-XXXI**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs., X, s. 97.

⁴⁸ Zuhayli, "Emân", s. 81.

belirleyerek bu konuda yaşanabilecek belirsizliklerin, keyfi davranışların önüne geçmektedir. Özellikle günümüzde yaşanan mültecilerin gelişi güzel sınır dışı edilmesi problemi dikkate alındığında emân akdinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

B. Kardeşlik Hukuku

Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin bazı sorunlarla karşılaştığı aşikârdır. Bu sorunların bir kısmı ekonomik şartların kısıtlılığıyla ilgili olmakla birlikte, bir kısmı mültecileri yük olarak gören yanlış bakış açısıyla ilgilidir. Sahip olduğu imkânları paylaşmama, dünya nimetlerinden daha fazla yararlanma düşüncesinden beslenen bu yanlış bakış açısının değişmesi, bir taraftan yasal düzenlemelerin yapılmasına diğer taraftan İslâm'daki kardeşlik hukukunun canlandırılmasına, pratiğe dönüştürülmesine bağlıdır. Zira yasal düzenlemeler, kamu düzeyindeki çalışmalar bu sorunu tek başına insan onuruna yaraşır şekilde çözmeye yetmemektedir. Bundan dolayı İslâm kardeşliğinin pratiğe dönüştürülmesi zorunludur.

İslâm kardeşliği, akide temeline dayanan bir kardeşliktir. Allah (c.c), Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır : “*Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkup sakının umulur ki esirgenirsiniz.*”⁴⁹

Ayete göre İslâm kardeşliğinin esası, ancak iman bağıdır. Buna göre yeryüzünün neresinde yaşıyor olurlarsa olsunlar, hangi dili konuşuyor olurlarsa olsunlar, hangi millete mensup olurlarsa olsunlar veya hangi renge sahip olurlarsa olsunlar bütün müminler birbirlerinin kardeşleridirler. Kuşkusuz mümin gönülleri en sağlam ve köklü bir biçimde bağlayan bağ, iman ve takva esasından kaynaklanan kardeşlik bağıdır. Bu, Allah'ın Müminlere bahsettiği en güzel nimetlerden biridir. Ayette bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Allah'ın ipine hepiniz sınımsız sarılın. Dağılıp ayrılmayın ve Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz. O kalplerinizin arasını uzlaştırıp-ınsındırdı ve siz O'nun nimetiyle kardeşler oldunuz. Yine siz tam bir ateş çukurunun kıyısındaiken, oradan sizi kurtardı. Umulur ki hidayete erersiniz diye, Allah, size âyetlerini işte böyle açıklar”⁵⁰

Ayete göre Müslümanların toptan Allah'ın ipine sarılması gerekmektedir. Müslümanların güçlü olması, birlik ve beraberlik içinde yaşaması ancak akide kardeşliği temeline dayanan bu birlik şuuruna bağlıdır. Müslümanların dirliğini sağlayacak olan akide kardeşliğinin oluşması için müminlerin arasını bozacak her türlü sunî ayrımlar ve böbürlenmeler de haram kabul edilmiştir. Bundan dolayı, ırk, soy, cins vs. türünden cahili değerler yerine takva kriteri getirilmek suretiyle toplumsal kardeşliğin ve ahengin bozulmaması sağlanmıştır.⁵¹

Hadislerde İslâm kardeşliğinin nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Bu kardeşliğin temelini Müslümanların birbirini sevmesi, birbirine sahip çıkması ilkesi teşkil etmektedir. “Sizden biriniz kendisi için sevdiğini mü'min kardeşi için sevmedikçe gerçek mü'min olamaz.”⁵² şeklinde rivayet edilen hadisten İslâm kardeşliğinin temelini sevginin oluşturduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Müslüman Müslümanın kardeşi olduğundan ona zulüm etmemesi, onu yardımsız bırakmaması, onu düşmanına teslim etmemesi, onu tahkir etmemesi gerektiği şu hadislerden anlaşılmaktadır: “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez;

⁴⁹ Hucûrât, 49/10.

⁵⁰ Ali İmrân, 3/103.

⁵¹ Hucûrât, 49/13.

⁵² Buhârî, Muhammed b. İsmâ'il, **Sahîhu'l-Buhârî**, Dâru İhyâ'it-Turâi'l-'Arabî, Beyrut 2001, İmân 7; Müslim, Ebu'l-Husayn Muslim b. el-Haccâc en-Neysâbüri, **Sahîhu Müslim**, Thk. Halil b. Me'mûn Şeyhân, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, “İmân”, 71; Tirmizî, Ebi İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, **Câmiu't-Tirmizî**, (1. Baskı), Thk. Yusuf el-Hâc Ahmed, Mektebetu İbn Hacer, Dimeşk 2004, “Sıfatü'l-Kiyâme”, 59.

onu yardımsız bırakmaz; onu tahkir etmez. -Üç defa kalbine işaret ederek- takva şuradadır. Müslüman kardeşini hakir görmesi kişiye kötülük olarak yeter. Her Müslümanın namusu, kanı, malı ve onuru Müslümana haramdır.”⁵³ “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu (zalimlere de) teslim etmez. Kim, din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.”⁵⁴ “Kim Müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, bu sebeple Allah da onu kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim bir Müslümanı(n kusurunu) örterse, Allah da Kıyamet günü onu(n kusurunu) örter.”⁵⁵

Kardeş olmak, arkadaş ve sadık dost olmak; sevinçte ve kederde beraber olmayı göze almak demektir; bunu fiili olarak göstermek demektir, sevmek, saymak, güvenmek, merhamet etmek, yardımlaşmak ve dayanışmak demektir. Bunlar olmadan kardeşlik iddiasının bir anlamı olmaz. Kur'an'ın ön gördüğü kardeşlik, bütün bunları içeren bir muhtevaya sahiptir. Dinde kardeşliğin en güzel numunesini Hz. Peygamber (s.a.s.) çağında O'nunla (s.a.s.) birlikte yaşayan sahabeler ortaya koymuşlardır. Muhacir-Ensar ilişkisi, kardeşliğin ne anlama geldiğini bizlere gösteren son derece önemli bir örnekliktir. Medineli Ensar, Mekkeli Muhacir kardeşlerinin nefislerini, kendi nefislerinden daha aziz tutmuşlar, onları hiçbir konuda yalnız ve yardımsız bırakmamışlardır.

3. Genel Olarak Türkiye'de İltica Hakkı

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 sayılı kararıyla toplanan konferansta “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme” 26 ülkenin temsilcisi tarafından kabul edilmiş, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmış ve 43. maddeye uygun olarak 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. Türkiye'nin ihtirazi kaydı ise şöyledir: “Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz”.⁵⁶

Mültecilerin hukukî statüsüne ilişkin Türkiye'de yasal düzenlemeler daha sonra yapılmıştır. 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 6458 nolu *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* bu konuda yapılmış ilk ve tek yasal düzenlemedir. Bu kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.⁵⁷ Söz konusu yasal düzenleme, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların bireysel koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsamaktadır.⁵⁸

Kanunda mülteci, şartlı mülteci ve bu ikisinin dışında kalanlar olmak üzere üç çeşit sığınmacının vasıflarına ve şartlarına yer verilmektedir. Buna göre Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı

⁵³ Müslim, *Birr* 32.

⁵⁴ Buhârî, “Mezâlim”, 3, “İkrah”, 7; Müslim, “Birr”, 58; Tirmizî, “Hudud”, 3.

⁵⁵ Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58.

⁵⁶ <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Mültecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf>, 22.03. 2016.

⁵⁷ *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Md. 1.

⁵⁸ *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Md. 2.

sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.⁵⁹

Şartlı mülteci statüsü ise Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye verilir. Kanuna göre üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.⁶⁰

Kanunda “İkincil koruma” başlığı altında mülteci ve şartlı mülteci statüsünde yer almayan başka bir statüye yer verilmektedir. Buna göre mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.⁶¹

Söz konusu kanun eleştiriye maruz kalmıştır. Öncelikle Türkiye’nin ilk ve tek yasal düzenlemesi olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Bakanlığın mülteci alanında çalışan örgütlerle istişare ve müzakere ederek geliştirdiği halinden daha geri bir seviyede TBMM’ye sevk edilerek yasalaştığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulması gibi önemli değişiklikler ve düzeltmeler getiren yasanın ilgili birçok maddesi halen ciddi kaygılar uyandırdığı ve yasa ile oluşan yeni durum ve süreçte hükümetin kendisi gibi bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri ve yasanın önemli bir rol yüklediği avukatlar ve baroların da hazır olmadığı dile getirilmektedir.⁶²

4. Suriyeli Mültecilerin İltica Hakkı

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriyeli mülteci, Türkiye’ye sığınmaktadır. Suriye’deki insan hakları ihlallerinde 2012 yılı ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti, iç karışıklıklardan etkilenen Suriye vatandaşları için “açık kapı” politikası izlemiştir. Türkiye, gerek sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli illerde, gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim yerlerinde bu iç savaştan etkilenen Suriye vatandaşlarına insani yardım sağlamada en cömert davranan ülke olmuştur.⁶³

⁵⁹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 61.

⁶⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 62.

⁶¹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 63.

⁶² Tohav Göç Analiz Raporu, s. 9.

⁶³ Afad, **Türkiye’deki Süriyeli Kadınlar**, 2014, s. 5.

Suriye’de yaşanan kriz, tüm Suriye halkını ve özellikle de Suriyeli kadın ve çocukları son derece olumsuz şartlarda yaşamaya mecbur bırakmıştır. Ülkedeki karışıklık ve savaş ortamı, hem ülke içinde, hem de iltica ettikleri ülkelerde Suriye vatandaşlar için gittikçe zorlaşan yaşam koşulları sunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Suriyelileri, özellikle sınır kentlerinde açtığı barınma merkezlerinde yüksek standartlarda misafir etmek için yoğun emek ve para harcamaktadır.⁶⁴

Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler şartlı mülteci statüsündedir. Savaş sürecinde yaklaşık 7.65 milyon Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalmış, 3 milyonu aşkın Suriyeli de çareyi komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. Türkiye, uyguladığı “Açık Kapı Politikası” çerçevesinde Türkiye’ye giriş yapan hiçbir Suriyelili geri göndermemiş, onlara “Geçici Koruma Statüsü” vermiştir. Türkiye, 2 milyondan fazla Suriyeli sığınmacıyı misafir etmektedir. Suriyeli mültecilerin yaklaşık 270 bini Başbakanlık AFAD’ın 10 ilde kurduğu ve yönettiği 25 barınma merkezinde yaşamaktadır.⁶⁵ 14 Mart 2016 İtibariyle Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı 272.013’dir.⁶⁶

Suriyeli mültecilerin tüm ihtiyaçları, AFAD’ın koordinasyonunda; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay’ın ortak çalışmalarıyla yürütülmektedir.⁶⁷

Bugüne kadar Türkiye, ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli mülteciler için, uluslararası standartlara göre 8 milyar ABD dolarını aşkın tutarında bir kaynak kullanmıştır. Türkiye’nin bu olağanüstü çabalarına karşın, uluslararası çevreler Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler için yalnızca 455 milyon ABD doları katkıda bulunmuştur.⁶⁸

AFAD barınma merkezlerinde, market, ısınma, güvenlik, ibadet, altyapı, haberleşme, itfaiye, tercümanlık, psiko-sosyal destek ve bankacılık hizmetleri yanı sıra mültecilerin çamaşırhane, bulaşikhane ve duş ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Barınma merkezlerinde insani ihtiyaçların dışında Suriyeli mültecilerin sosyal ihtiyaçlarına yönelik eğitim ve mesleki kurs faaliyetleri de yürütülmektedir.⁶⁹

Dinlenme merkezleri, çocuk ve oyun parkları, televizyon odaları ve internet hizmetleriyle Suriyeli sığınmacıların boş zamanlarını değerlendirmeleri sağlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Suriyeli sığınmacılara sunduğu yüksek standartlar bakımından; BM başta olmak üzere uluslararası standartlara göre öncü ve model bir ülke konumundadır.⁷⁰

Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin sığınma hakkıyla ilgili olarak ayrıca şu önemli gelişmeler yaşanmıştır⁷¹:

1. Mart 2012 tarihinde AFAD koordinasyonunda, Bakanlık, kurum ve kuruluşlarımızın katkılarıyla “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” hazırlanmış olup, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin iş ve işlemleri bu mevzuat ile düzenlenmekte ve yürütülmektedir.

⁶⁴ Afad, **Türkiye’deki Süriyeli Kadınlar**, 2014, s. 13.

⁶⁵ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

⁶⁶ 25 barınma merkezlerinde kalan Süriyeli mültecilerin sayısı için bkz. Tablo 1.

⁶⁷ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

⁶⁸ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

⁶⁹ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

⁷⁰ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

⁷¹ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)

2. Suriye'den Türkiye'ye yönelik nüfus hareketlerinin artması ve söz konusu mültecilerin büyükşehirler başta olmak üzere tüm illere yayılması nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunlarının çözülmesi amacıyla AFAD tarafından 09.09.2013 tarih ve 12816 sayılı 2013/8 genelge yayımlanmış ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin tüm giderleri ücretsiz hale getirilmiştir.
3. 20 Mart 2014 tarihinden itibaren Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2139 ve 2165 sayılı kararları üzerine, Nusaybin, Öncüpınar ve Cilvegözü sınır kapılarından insani yardımları taşıyan 1924 BM kamyonunun geçişi sağlanmıştır.
4. Barınma merkezlerinde verilen 'Gıda Kartı' sayesinde barınma merkezlerindeki Suriye vatandaşları marketlerde alışverişlerini yaparak gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.
5. AFAD tarafından geliştirilen Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS) ile yardıma ihtiyacı olanlar ile yardım etmek isteyenler aynı havuzda toplanmaktadır. Buna göre arz ve talep eşleştirmesi yapılmak suretiyle yardımların en optimum şekilde dağıtımı gerçekleştirilmektedir. Sistem sayesinde mükerrer yardımların önüne geçilmesi, yardımların en muhtaç olandan başlayarak dağıtımının sağlanması ve mümkün olduğunca tüm ihtiyaç sahiplerine ulaşılması hedeflenmektedir.
6. Suriye'den Türkiye'ye yönelik nüfus hareketleri sonucu Türkiye'ye giriş yapan pasaportsuz Suriyelilerin (üniversite çağındaki) üniversite sıkıntıları giderilmiş ve pasaportsuz Suriyelilerin de Türkiye'deki üniversitelerden yararlanabilmeleri sağlanmıştır.
7. AFAD koordinasyonunda, Milli Eğitim Bakanlığı'nca geçici barınma merkezleri ve dışında kalan Suriyeli öğrenciler için, Suriye'deki öğrencilerle eş zamanlı olarak 18-25 Ağustos 2013 tarihleri arasında Bakalorya sınavı düzenlenmiştir. 2014 yılında ise Bakalorya sınavı 1-12 Haziran 2014 tarihleri arasında yapılmıştır.

Sonuç

İltica, tarihi çok eskilere dayanan küresel ölçekli bir olgudur. Tarihin bütün dönemlerinde bu olgu belli seviyelerde kendini hissettirmekle birlikte olgunun, uluslararası arenada temel bir insan hakkı olarak gündeme gelmesi yirminci yüzyılda mümkün olmuştur. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde iltica hakkının temel bir insan hakkı olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu bildirmede sığınma hakkının güvenceye alınmasına yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 1951 yasasında iltica ilk defa geniş bir çerçevede ele alınmış, mültecilerin hukukî statüsüne yönelik bazı düzenlemelere yer verilmiştir.

İslâm hukukunun ana kaynağı olan Kur'an'da iltica hakkına ilke düzeyinde yer verildiği görülür. Kur'an'da çeşitli nedenlerden dolayı Müslüman bireylerin daha güvenli bir yere iltica etmesi hem bir hak hem bir sorumluluk olarak ele alınmıştır. Her ne kadar Kur'an'daki ifadeler Mekke'den Medine'ye hicret edenlerle onları karşılayanlarla ilgili olsa da bu ifadelerin evrensel boyutta olup bütün zamanları ilgilendirdiği anlaşılmaktadır. İltica hakkına yer vermesi sebebiyle İslâm hukuku diğer hukuk sistemlerine göre ileri bir seviyeyi temsil etmektedir.

İslâm hukukunda yabancıların sığınmayla ilgili hukuki durumları emân akdi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu akde göre, herhangi bir sebeple İslâm ülkesine sığınan yabancılar emân verilmekte ve emânla verilen güvence hukuki bir zemine kavuşturulmaktadır.

Günümüz itibarıyla özellikle İslâm dünyasında büyük çapta iltica hareketleri yaşanmaktadır. Türkiye konumu itibarıyla bir geçiş (transit) ülke olduğundan iltica hareketlerinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. En son olarak 2011

yılında Suriye'de patlak veren savaş sebebiyle Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeye milyonlarca Suriyeli mülteci sığınmıştır.

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler mevzuata göre şartlı mülteci statüsünde bulunmaktadır. Söz konusu mültecilerin Türkiye'de sadece geçici sığınma hakkı bulunmaktadır. Türkiye'nin iltica hareketlerine açık olan konumu göz önüne alınınca Türkiye'nin mültecileri geçici olarak barındırması anlaşılır bir durumdur.

Geçici olarak Türkiye'de buluna mültecilerin iltica hakkı en iyi şekilde sağlanmalıdır. Özellikle İslâm hukukunda bulunan ve mültecilere kucak açanlara bir sorumluluk yükleyen iltica hakkı iyi anlaşılmalı; Medineli ensarın muhacirlere gösterdiği ihtimamın benzeri Suriyeli mültecilere gösterilmelidir. Bunun yanı sıra din kardeşliği temelinde kardeşlik hukukunun gerekleri bütün Müslümanlar tarafından yerine getirilmelidir. Bu hususta kamoyunda belli bir hasasasiyet oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Afad, Türkiye'deki Süriyeli Kadınlar, 2014.
- Arendt, Hannah, Totalitarizmin Kaynakları/2, Emperyalizm, çev. B. S. Şener, İletişim Yay., İstanbul, 1998.
- Arslan, Ahmet, "Hicret", DİA, cilt: 17, s. 462-466.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâ'îl, Sahîhu'l-Buhârî, Dâru İhyâi't-Turâi'l-'Arabî, Beyrut, 2001.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahman b. Fadl b. Behrâm, Müsnedu'd-Dârimî, Riyad 2000.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, Sünenu Ebî Dâvud, (1. Baskı), Mektebetu İbn Hazm, Dimeşk, 2004.
- <http://www.dw.de/m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1nda-yine-rekor/a-16893757>.
- <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Mültecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf>, 22.03. 2016.
- <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi: 07. 04. 2016)
- İbn Kudâme, Muvaqqakuddîn Ebî Muhammed Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed, el-Muğnî I-XV, (3. Baskı), Dâru'l Alemu'l-Kutub, Riyad, 1997.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, Sünenü İbn Mâce, Thk. Yusuf el-Hâc Ahmed, Mektebetu İbn Hacer, Şam, 2004.
- Karaman, Hayrettin, Mukayeseli İslâm Hukuku I-III, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Kasânî, , Alau'd-Dîn Ebî Bekr b. Su'ûd el-Hanefî, Bedâiyu's-Sanâyi' fî Tertibi's-Şerâi' I-VI, Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, 2010.
- Kızılsümer Özer, Deniz, "Denizden Gelen Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 3, No:10 s.75-95, İzmir, 2007.
- Köksal, Mustafa Asım, İslâm Tarihi I-VIII, Işık Yay., İstanbul, 2007.
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Md. 1/2f.
- Müslim, Ebu'l-Husayn Muslim b. el-Haccâc en-Neysâbüri, Sahîhu Müslim, Thk. Halil b. Me'mûn Şeyhân, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2007.
- Nesâî, Ahmed b. Şu'ayb el-Hurasânî, Sünenu'n-Nesâî, Thk. Halil b. Me'mûn Şeyhâ, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2007.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref, Minhâcu't-Talibîn, (1. Baskı), Dâru'l-Feyhâ, Dimeşk, 2013.
- Odman, Tevfik, Mülteci Hukuku, İmaj Yay., Ankara, 1995.
- Önkâl, Ahmet, "Hicret", DİA, cilt: 17; s. 458.
- Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitapevi, Ankara, 2015.
- Peker, Bülent ve Sancar, Mithat, Mülteciler ve İltica Hakkı, Ankara, 2001.
- Serahsî, Şemseddîn, Kitâbu'l-Mebsût I-XXXI, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs.

- Shaw, Stanford J., The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic, London, 1991.
- Şanlı, Yeliz, Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Şenel, Alaaddin, Siyasal Düşünceler Tarihi, Ankara, 1982.
- Şirbinî, Şemsuddîn Muhammed el-Hatîb, Muğni'l-Muhtâc İlä Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997.
- Tirmizî, Ebî İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, Câmiu't-Tirmizî, (1. Baskı), Thk. Yusuf el-Hâc Ahmed, Mektebetu İbn Hacer, Dîmeşk, 2004.
- Tohav Göç Analiz Raporu, Yayına Hazırlayan: Reyhan Toplu, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2014.
- Vanheule, Dirk., "The Principle of Non-Refoulement in the 1951 Geneva Refugee Convention", Brno", Masaryk University Faculty of Law Press, 1999, S. 7, s.2.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 1, 2, 61-63.